

УКРАЇНСЬКЕ КНИГОВИДАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Марія РОЖИЛО

Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)

UKRAINIAN BOOK PUBLISHING IN THE CONDITIONS OF WAR

Maria ROZHYLO

Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-5112-9822

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано, як розвивалося українське книговидання в умовах війни. Кризові явища у суспільстві не послабили позиції книги, книжковий ринок адаптується до кризових явищ. Кожне складне випробування призводить до зростання продажів українських книжок. З'ясовано, з якими викликами в умовах війни доводиться боротися українським книговидавцям. Простежено, як змінилися проблемно-тематичні акценти, жанрові різновиди та соціально-функціональне призначення видань періоду 2022–2023 років.

Ключові слова: книговидання, видавничий бізнес, книжковий ринок, війна, проблематика видань.

ABSTRACT

The paper analyzes how Ukrainian book publishing developed during the war. Crisis phenomena in society did not weaken the position of the book, consumer demand for the book. We are watching how the book market adapts to crisis phenomena. Each difficult test leads to an increase in sales of Ukrainian books. It has been clarified what challenges the Ukrainian book publishing market has to deal with in the conditions of war. It is traced how the problem-thematic emphases, genre varieties, and socio-functional purpose of the publications of the period 2022–2023 have changed.

Key words: book publishing, publishing business, market, war, issues of publishing.

ОГЛЯД

Кризові явища у суспільстві здавалось би мали послабити позиції книги, зменшити споживацький попит на книгу. Однак спостерігаємо за тим, як книжковий ринок адаптується до кризових явищ. Складні випробування призводять до зростання продажів українських видань. Пандемія ковіду в 2020-му починалася з відчуття, що книги не на часі, але цей період позначений зростанням попиту на електронні видання.

Мета – з'ясувати, з якими викликами доводиться боротися українському книговидавничому ринку в умовах війни. Доцільно простежити, як змінилися проблемно-тематичні акценти, жанрові різновиди та соціально-функціональне призначення видань періоду 2022–2023 років.

ДОСЛІДЖЕННЯ І РЕЗУЛЬТАТИ

Кризові явища спровокували трансформаційні процеси у книговидавничому сегменті, зокрема йдеться про зміну тематичних векторів, жанрових різновидів.

За даними Книжкової палати України імені Івана Федорова (установи, яка є основним джерелом статистичної інформації про стан книжкового ринку в державі), у 2022 році в Україні було видано 0,23 книги на одну людину [Див. 1; 2]. Для порівняння цих показників у Польщі, Чехії, Словаччині, Туреччині подаємо діаграму 1.

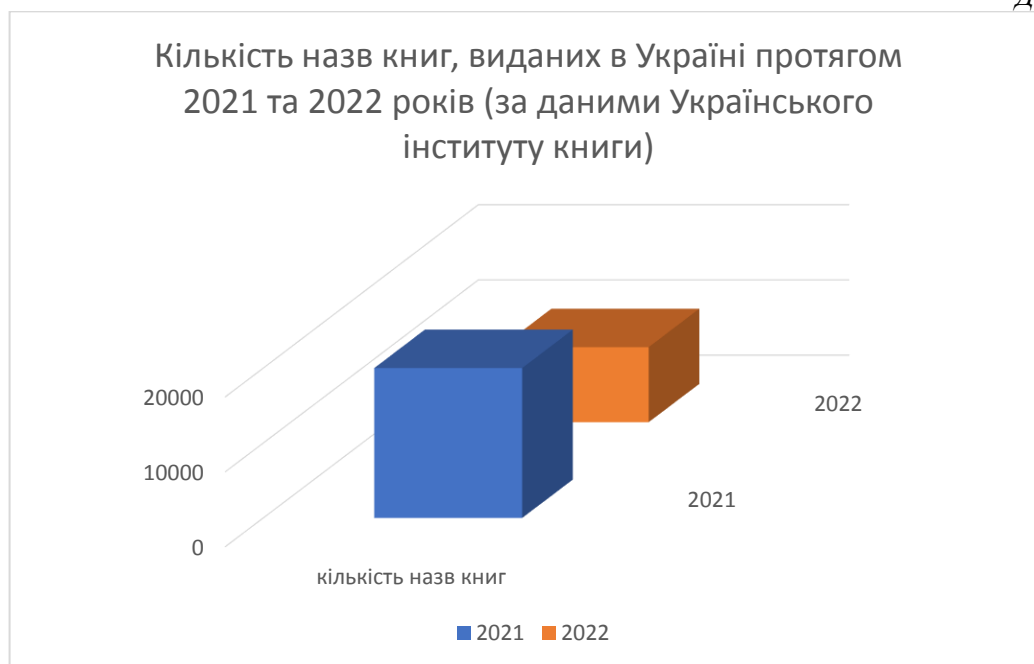
Книга в Україні, безсумнівно, має попит серед споживачів. У книгарнях, на книжкових полицях, представлено розмаїтий вибір україномовних видань. Ми зосередимо увагу на проблемно-тематичних векторах книги в умовах війни на українському видавничому ринку.

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз проведено на основі огляду книжкових новинок українських видавництв Віват, Віхола, Комора, Видавництво Старого Лева, YakabooPublishing, Лабораторія, Темпора, Човен, Фабула, Фоліо та ін. Хронологічні межі дослідження: 2022–2023 роки.

За результатами дослідження, проведеного Книжковою палатою України, за 2022 рік в Україні було видано 9691 назву книжок накладом 11 млн 553 тис. примірників – це у 2–4 рази менше, ніж у попередні роки [Див. 1; 2]. Схожі дані наводять і в Українському інституті книги (приблизно 10 тисяч назв накладом у 11,45 млн примірників, тоді як у попередні роки ці цифри були – понад 20 тисяч назв і 42–60 млн примірників). Дані для порівняння зафіксовано в Діаграмі 2.

Діаграма 2

З кінця 2021 року книговидавнича галузь отримала можливість для розвитку: було зrealізовано програму «Підтримка», яка дала змогу видавництвам «протриматися на плаву» у кризовий період. Після лютого 2022 року замовлення книг книгарнями зменшилося орієнтовно на 50–60 % [Див. 3], але водночас в перші місяці війни потужні українські книговидавці надали безкоштовний доступ до своїх онлайн-видань.

На початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, у лютому-березні, українці читали менше, ніж зазвичай. Вимушений переїзд за кордон або в інше місто в межах країни, втрата роботи, страх витратити наявні заощадження, складне інформаційне поле не сприяли читанню. Але вже у травні ситуація почала змінюватися. Аудиторія починає повертатися до читання. Українські видавництва завжди уважно стежать за тим, що цікавить читача і водночас пропонують велике розмаїття тем.

Одна з найболючіших змін 2022 року – здорожчання книжок. Ціни зросли в усіх видавництвах переважно удвічі (через дефіцит та здорожчання паперу та енергоносіїв). Але покупців це не зупиняє: книжки допомагають провести час під час блекаутів, тому їх активно купують.

Окреслимо основні тенденції у роботі книжкових видавництв після початку повномасштабного вторгнення ворога в Україну. На початок 2023 року в Україні налічується близько 130 книгарень і 300 видавництв. Від моменту повномасштабного вторгнення більшість видавництв зі сходу України евакуювалася, частково чи повністю припинили роботу. Деякі склади готової продукції були знищені, закрилися книгарні та всі друкарні. Це дуже вплинуло на ринок, адже, наприклад, у харківських друкарнях виготовляли масові накладки та друкували книжки відомих українських видавництв.

Можемо окреслити видавничі тренди в умовах війни: відмова від співпраці з видавництвами країни-агресора; зростання попиту на українську книгу на закордонному ринку; адаптація бізнесу до нових реалій; попит на електронні книги, аудіокниги, українські книжкові додатки.

Найбільш ефективні інструменти роботи у видавничому бізнесі в нових реаліях: експорт фізичних книжок; популяризація української книги за кордоном; поширення контенту в захищених форматах на національних платформах; зростання ринку цифрового контенту.

Цікаво простежити проблемно-тематичні акценти, жанрові різновиди та соціально-функціональне призначення видань періоду 2022–2023 років. Кризові явища спровокували трансформаційні процеси у книговидавничому сегменті, зокрема йдеться про зміну тематичних векторів, жанрових різновидів:

- воєнна тематика лідирує (Світлана Ославська «Сєверодонецьк», Ірина Феофанова «Своя–чужа–рідна»). Українські автори (серед яких – військові, журналісти, волонтери, активісти і навіть діти) розповідають світу про свою боротьбу з ворогом. Діляться документальними свідченнями, побаченим, пережитим, підслуханим, осягненим. Це важливі книги для формування нашої національної ідентичності;
- історична тематика (Любов Загоровська «Моя УПА») та переосмислення історії України у жанрі фентезі (наприклад, книга Світлани Тараторіної «Дім солі»);
- книговидавці акцентують увагу на перекладних виданнях: війна, психологічні травми, пошук себе (Бассел ван дер Колка «Тіло веде лік. Як залишити психотравми в минулому»);
- тема жінки і війна, жіночі обличчя на війні (збірка репортажів «77 днів лютого»);
- соціальна проблематика (конфліктно-чутлива тематика) (Ганна Городецька «Інклюзія», Наталка Фурса «Вернигора»);
- кулінарія (історичний аспект) (Ігор Лильо, Маріанна Душпар «Шляхетна кухня Галичини»);
- змінюються тренди серед дитячих книг: популярні видання про емпатію, багато книг акцентовані на темах збереження та захисту довкілля, змін клімату. Про війну дитячій читацькій аудиторії розповідають Катерина Єгорушкіна у книзі «Мої вимушені канікули», Євген та Соломія Степаненки «Абетка війни».

За жанровими різновидами та соціально-функціональним призначенням видання періоду 2022–2023 років це: художня література (зокрема, збірки поезій, казка, графічний роман); науково-популярна (про кулінарію); збірки історій, оповідей, заснованих на реальних подіях, збірки літературних репортажів.

ВИСНОВКИ

Здійснено спробу окреслити виклики, які стоять перед українськими видавництвами в умовах війни. Кризові явища спровокували трансформаційні процеси у книговидавничому сегменті, зокрема йдеться про зміну тематичних векторів, жанрових різновидів. Художність літератури відходить на другий план, вияскравлюються видання нон-фікшн, сюжетні лінії вибудовуються переважно на реальних подіях. Війна змінила життя і книговидавців, і цільової аудиторії (читачів різних категорій). Український бізнес зазнав економічного удару, книжкова галузь – не виняток. Однак видавці долають найскладніші виклики – бо це водночас і нові можливості: можливості гідно представити все українське на закордонній арені.

ПОКЛИКАННЯ

1. Загоруй А., Хмельовська О. (2022). 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-ia-k-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/>
2. За рік кількість виданих в Україні книжок зменшилася вдвічі – Книжкова палата (2023). URL: <https://chytomo.com/za-rik-kilkist-vydanykh-v-ukraini-knyzhok-zmenshylasia-vidvichi-knyzhkova-palata/>
3. Мельник Т. (2022). Українське книговидання скоротилося на понад 50 % від початку року. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainske-knigovidannya-skorotilosya-na-ponad-50-vid-pochatku-roku-15062022-6598>